

Glazbena nadarenost djece s teškoćama

Horžić, Monika

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:119301>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-12**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI
STUDIJ**

**MONIKA HORŽIĆ
ZAVRŠNI RAD**

**GLAZBENA NADARENOST DJECE S
TEŠKOĆAMA**

Čakovec, srpanj 2020.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
(Čakovec)**

ZAVRŠNI RAD

Ime i prezime pristupnika: Monika Horžić

TEMA ZAVRŠNOG RADA: Glazbena nadarenost djece s teškoćama

MENTOR: izv.prof.dr.sc. Jasna Kudek Mirošević

SUMENTOR: dr.sc. Zlatko Bukvić

Čakovec, srpanj 2020.

SADRŽAJ

SAŽETAK	4
SUMMARY	5
1 UVOD	6
2 GLAZBA I UTJECAJ GLAZBE NA RAZVOJ DJECE OD NAJMLAĐE DOBI	7
3 TERAPIJSKI UČINCI I POTENCIJAL GLAZBE	9
3.1 Primjena glazbene terapije kod djece s poremećajem iz spektra autizma.....	11
3.1.1 Listening program.....	14
3.1.2 Audiva.....	15
3.2 Alfred Tomatis i primjena Tomatis metode kod djece s poremećajem iz spektra autizma.....	15
3.2.1 Mozart efekt i Tomatis metoda	17
3.2.2 Orffova metoda	18
4 POREMEĆAJ IZ SPEKTRA AUTIZMA – POVIJESNI PREGLED.....	20
4.1 Aspergerov sindrom.....	26
4.2 Karakteristike djece s poremećajima iz spektra autizma	27
4.3 Posebne sposobnosti djece s poremećajima s spektra autizma	28
5 GLAZBENA IZRAŽAVANJA AUTISTA	29
5.1 Autistični glazbenik	29
5.2 Kako je glazba pomogla autističnom dječaku.....	29
5.3 Slijepa pijanistica s poremećajem iz spektra autizma	30
5.4 Slijepi natjecatelj supertalenta	30
5.5 Najpoznatiji autist	31
6 ZAKLJUČAK.....	33
7 BIBLIOGRAFIJA.....	34
Izjava o samostalnoj izradi rada.....	36

SAŽETAK

Glazba je sastavni dio života pojedinca, a na slušatelja ima emocionalni, kognitivni i fizički utjecaj. Svako dijete posjeduje određene glazbene sposobnosti. Cilj ovog rada jest prikazati nadarenost djece s teškoćama u razvoju u glazbenom području. Osim toga, u promišljanju o utjecaju glazbe na djecu s teškoćama najčešće se povezuje s terapijskim djelovanjem. Stoga je tom području u ovom radu također posvećeno jedno poglavlje. Glazbenom terapijom postižu se različite pozitivne promjene kako u mentalnom tako i u fizičkom stanju pojedinca. Zasebni dio ovoga rada odnosi se na prikaz posebnih glazbenih sposobnosti djece s poremećajima iz spektra autizma. Odabrano je područje poremećaja iz spektra autizma zbog specifičnih obilježja i raznovrsnih manifestacija vještina i sposobnosti koje su primijećene među djecom i odraslima.

Ključne riječi: *glazba, glazbena terapija, autizam, nadarenost*

SUMMARY

Music is an integral part of an individual's life and has an emotional, cognitive and physical impact on the listener. Every child possesses certain musical abilities. The purpose of this work is to show the talent of children with disabilities in the field of music. In addition, to reflect on the impact of music on children with disabilities are most often associated with a therapeutic effect. Therefore, a chapter is also devoted to this area in this paper. Music therapy achieves various positive changes in both the mental and physical condition of the individual. A separate part of this work deals with the presentation of special musical abilities of children with autism spectrum disorders. An area of autism spectrum disorder was selected because of the specific characteristics and diverse manifestations of skills and abilities observed among children and adults.

Key words: *music, music therapy, autism, talent*

1 UVOD

Djeca s teškoćama u razvoju su ona djeca koja pokazuju određena razvojna odstupanja i koja zbog toga trebaju dodatnu potporu u okruženju, u području zdravstvene njege, zaštite, rehabilitacije, odgoja i obrazovanja (Bouilett, 2010). Ova skupina djece pripada u općenitu kategoriju djece s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama, a koja se posebno u svojim različitostima ističu u vrijeme pohađanja školskih programa. To su prije svega djeca koja zahtijevaju dodatne oblike odgojno-obrazovne podrške bez obzira radi li se o djeci s teškoćama na jednog strani ili o darovitoj djeci na suprotnoj strani kontinuuma sposobnosti. Termin djeca s posebnim potrebama definira se kao svaka razlika koju takvu djecu odvaja od one prosječne u određenoj društvenoj ili kulturnoj zajednici. Razlike se odnose na senzorne, komunikacijske i intelektualne sposobnosti, na socijalno ponašanje i emocionalno doživljavanje i tjelesne sposobnosti. Navedene razlike zahtijevaju dodatan napor ili poseban pristup u obrazovanju kako bi djeca na pravilan način razvijala svoje sposobnosti. U skupinu djece s posebnim potrebama ubrajaju se i ona iznadprosječna, darovita djeca (Miljković, Rijavec, Vlahović-Štetić, & Vizek-Vidović, 2014) i pokazalo se kako općenito djeca s teškoćama u razvoju predstavljaju izazov za njihove odgojitelje i učitelje. Neizostavno je reći da rad s djecom i učenicima s teškoćama u razvoju zahtijeva cjeloživotno obrazovanje odgojitelja, a koje se prema osobnom afinitetu može odvijati kroz odazivanje i prisustvovanje raznim seminarima i kontinuirano praćenje znanstvene i stručne literature. U svome radu odgojitelji mogu osjećati nedovoljnu kompetentnost u procjeni vrijednosti njihova dostignuća i davanju poticaja prilikom izvođenja različitih aktivnosti (Zrilić, 2013). Iako djeca mogu imati teškoće opisane nekom kategorijom, svako se dijete razlikuje i ono zahtijeva individualizirani pristup (Bouilett, 2010). Odgojitelji ali i učitelji važan su faktor u odgoju i obrazovanju djece s teškoćama u razvoju jer su u prilici promatrati i planirati rad u odnosu na podržavanje djece s teškoćama i njihovih tipičnih vršnjaka. Formiranje predrasuda doprinosi isticanju ograničenja, a istovremeno ne uvažavajući njihove posebne potrebe ali i potencijale u područjima gdje mogu biti uspješna (Zrilić, 2013).

2 GLAZBA I UTJECAJ GLAZBE NA RAZVOJ DJECE OD NAJMLAĐE DOBI

Glazba je vrsta umjetnosti čiji je medij zvuk kojeg organiziramo u vremenu i prostoru, u većini slučajeva po nekom planu ili namjerno. Ona je umjetnost tona koja u čovjeku budi osjećaj za red i ljepotu, oplemenjuje čud čovjeka i karakterizira različite narode. Glazba je oblik tjelesnog izričaja i ona stimulacijom osjeta navodi na pozitivan odgovor. Glazba djeluje na autonomni živčani sustav dovodeći tako do različitih autonomnih tjelesnih reakcija, stoga se smatra da za razumijevanje glazbe na tjelesnoj razini nije potrebna inteligencija (Degmenčić, Požgain, & Filaković, 2005). Građu glazbe čine zvukovi, a zvuk je: „Zvuk je energija koju je moguće pretvoriti u oblike, obrasce, brojeve i matematičke omjere, kako i u glazbu, govor te izražavanje agonije i blaženstva.“ (Campbell, 2005, str. 39).

„Glazba je, poput govora, sustav komunikacije, no vođena je vlastitim pravilima, sintaksom i principima koji se razlikuju od ostalih komunikacijskih sustava. Pojedinač govori da bi se obratio drugima i prenio značenje, on razumije riječi ili rečenice, a ne pojedine glasovne obrasce. Glazba je, s druge strane, upravo organizirani zvuk upravljani pravilima skladnosti (harmonije) i kontapunkta (povezivanje više glasova ili melodija u suzvuk) te je zvuk samodovoljan i neovisan.“ (Škrbina, 2013, str. 149).

Pojam „music“ poznati je iz doba antike. U antičkim školama glazba se učila i kao takva se spominjala i uklapala u život grupe ili pojedinca. U današnje vrijeme glazba predstavlja stil, a ujedno i smisao života. Glazba je svugdje oko nas i kao takva ispunjava svakog pojedinca, bilo da sudjelujemo aktivno ili pasivno ili pak pristupamo glazboterapiji. Glazba ima veliki utjecaj na razvoj, rast, psihička stanja, bolest, uspjeh i međusobne odnose (Šmit, 2001). Ako dijete pokazuje veću koncentraciju i veću spremnost u izvršavanju zadataka uz glazbu, tada mu je potrebno omogućiti takav rad i učenje. Prednosti grupnog rada su socijalizacija, druženje, komunikacija, opuštanje i taj oblik rada više koristi u primjenjivanju glazbenih sadržaja. Individualni rad doprinosi boljoj koncentraciji i postižu se bolji rezultati u izvršavanju zadataka (Gospodnetić, 2015).

„Glazbeni razvoj djeteta moguće je promatrati s nekog stajališta. U okviru perceptivnog razvoja središnje mjesto zauzima opažanje visine tona, ritma, melodije, tonaliteta i harmonije. Kognitivni razvoj koji je u povezanosti s perceptivnim razvojem, proučava formiranje glazbenih pojmova. Afektivni razvoj odnosi se na sposobnosti estetskog procjenjivanja, preferencija i glazbenog ukusa. Četvrto

stajalište odnosi se na razvoj vokalnog reagiranja, dok je proučavanje motoričkih komponenti glazbenog razvoja posebno zanimljiv za određivanje djetetove spremnosti za pohađanje određenih glazbenih programa.“ (Škrbina, 2013, str. 152).

Koristeći dijelova glazbe kao što su melodija, ritam i harmonija glazba može na slušača djelovati na različite načine, može mijenjati raspoloženje, utjecati na osjećaje sreće, nemira, ali i tuge i utjecati na osjećaj ravnoteže (Rojko, 1982). Glazba može uvelike pomoći ljudima i to kod jutarnjeg lakšeg ustajanja i razbuđivanja, pomaže u radu monotonog posla, popravlja raspoloženje, smanjuje umor, popravlja komunikativnost u društvu i pobuđuje apetit za jelo (Breitenfeld, 2010). Glazbeni razvoj fetusa započinje od 16. tjedna prenatalne dobi u području slušanja, kretanja i orijentacije u prostoru. Ona može stimulirati fetus tako da djeca nakon rođenja mogu prepoznati zvuk. U dobi od šest mjeseci djeca mogu slušati melodije i prepoznati one koje su im već poznate (Škrbina, 2013). Proučavanjem glazbenih sposobnosti djece predškolske dobi znanstvenici su uvidjeli kako djeca već od najranije dobi pokazuju zanimanje za glazbu i zaključili su da dijete u razdoblju od četiri do šest mjeseci na glazbeni podražaj reagira, okreće se prema izvoru zvuka, pokazuje znakove zadovoljstva i prekida aktivnost koju je tada radilo (Šmit, 2001). Glazba potiče ugodu kako u emotivnom tako i u tjelesnom iskustvu. Dijete prvo reagira na ton, a kasnije se tijekom razvoja razvija govor i pjevanje. Kroz prve dvije godine djetetova života javljaju se prvi pokreti prilikom slušanja glazbe, kao odgovor na ritmičke i melodijske elemente. U razdoblju četvrte i pete godine djeca stvaraju imaginativne pjesme, a u šestoj godini života love ritam (Škrbina, 2013). U šestoj godini života dijete je sposobno pamtiti i imitirati kraće glazbene oblike, a djeca koja su izložena glazbi već u najranijoj dobi, ta djeca imaju bolje razvijenu komunikaciju prvenstveno s majkom i s drugim ljudima koji ga okružuju, ali i komunikaciju općenito (Šmit, 2001). „Između sedme i devete godine života događa se razvoj naglog i opsežnog živčanog povezivanja. Što su djeca prije škole više izložena glazbi, to će im taj stadij živčanog kodiranja više pomagati u cijelom životu.“ (Campbell, 2005, str. 186). Promjena krugova neurona događa se u jedanaestoj godini i djeca koja se u sklopu svog školovanja nisu upoznala s glazbom više veće moći razviti sposobnost prepoznavanja tona i ritma (Campbell, 2005).

3 TERAPIJSKI UČINCI I POTENCIJAL GLAZBE

Kod djece s motoričkim teškoćama glazba potiče uključivanje cijelog tijela i time doprinosi kvalitetnosti rasta i razvoja djeteta. Glazba se može uključiti u različite terapije kao što su govorno-jezične, povećanje dječje samostalnosti i u poticanje emocionalnog i socijalnog razvoja. Glazba predstavlja ugodnu i svrhovitu aktivnost za neke specifične motoričke obrasce tijekom sviranja, stoga sviranje klavira može uvelike pomoći i poboljšati vještine fine motorike, dok bi sviranje bubnjeva uključivalo obje ruke i poboljšavalo koordinaciju (Šmit, 2001). Glazba pomaže i kod uspostavljanja ravnoteže između lijeve i desne polutke mozga, a smatra se kako je upravo taj međuodnos dviju polutki mozga zaslužan za razvijanje kreativnosti. Također, glazba usporava i ujednačuje moždane valove, tako da u mozgu stvara valove slične sanjanju (Gospodnetić, 2015). Kada bi slušač prije nekog koncentriranog slušanja predavanja ili koncerta plesao ili se barem kretao pet do sedam minuta, tada bi se mozak i uho napunili energijom te bi ostatak tijela bolje slušao glazbu (Campbell, 2005). Glazba ima pozitivne psihološke i fizičke utjecaje, uključuje promjenu raspoloženja i emocija i promjenu kognitivnih stanja. Istraživanja su pokazala kako su djeca bila sretnija prilikom slušanja glazbe, a ne tijekom igre (Škrbina, 2013). Pojedini glazbeni elementi utječu na razvoj, na primjer harmonija, a kroz nju akordi djeluju na živčani sustav. S obzirom na vrstu akorda, utječu i na usporavanje pulsa ili povišenje krvnog tlaka, na ubrzanje pulsa te ubrzanje disanja i također utječu na snižavanje krvnog tlaka. Veliki utjecaj na vegetativni živčani sustav zajedno s harmonijom ima ritam i ritamski naglašena glazba. Tempo i dinamika imaju veliki utjecaj na živčani sustav ali i na sve druge doživljaje. Glazbom se pokušava ostvariti komunikacija, kako bi se uočile kakve su poteškoće određenog djeteta. Kod djece s poremećajem iz spektra autizma često nema tjelesnih oštećenja, pojavljuju se poteškoće u učenju, izražavanju emocija, komunikaciji te manja ili više izražena mentalna oštećenja. Kroz sve teškoće upravo se uz pomoć glazbe nastoje umanjiti poteškoće tako da to pojedinom djetetu najbolje odgovara. U okviru glazbene terapije dijete može improvizirati, slušati glazbu ili pak stvarati i reproducirati, a ono što je najvažnije jest to da se glazbena terapija može provoditi grupno ili individualno ovisno o djeci i njihovim zahtjevima. Kada se u grupu nastoji uključiti veći broj djece tada je dobro primijeniti grupnu glazbenu terapiju. Grupna glazbena terapija ima bolji učinak,

uključeno je od četvero do osmero djece, djeca s autizmom se moraju prilagoditi skupini, komunicirati i čekati na red. U grupnom radu terapeut najčešće svira na nekom instrumentu bilo da se radi o glasoviru ili gitari. Djeca s autizmom veoma su osjetljiva na dodir, motorika im je loša, tako da ukoliko uče svirati neki instrument oni mogu osjetiti vibracije i tako aktivirati motoriku. Djeca sviraju instrumente koje mogu držati u objema rukama, kod improviziranog tipa sviranja djeca razvijaju maštu i koordinaciju, na primjer kada drže zvečke u obje ruke i pokušavaju se uskladiti s ritmom. Individualna glazbena terapija koristi se onda kada dijete nikako ne može funkcionirati u skupini i kad ometa rad skupine. Prednost tog rada u odnosu na grupni je taj da se djetetu posveti više pažnje. Individualni rad je zapravo fleksibilan jer se nikada unaprijed ne odrede faze po kojima će se aktivnosti odvijati. Glazbom se pokušava ostvariti određena komunikacija kako bi se uočilo kakve su poteškoće određenog djeteta (Gospodnetić, 2015).

Sve više roditelja učitelja ali i odgojitelja djece s teškoćama u razvoju počinju shvaćati povezanost glazbe i autizma. Kada djeca s poremećajem iz spektra autizma redovito slušaju i komuniciraju s glazbom, tada se poboljšava njihovo ponašanje i komunikacijske vještine (Dais, 2017). „U prvim izvještajima o autizmu iz 1943. nalazi se više referenci na glazbene sposobnosti i zanimanja za autističnu djecu. Od tada je provedeno desetak studija koje jasno pokazuju jaku povezanost između glazbe i autizma.“ (Dais, 2017, str. 2). Iako pojedine osobe s poremećajem iz spektra autizma sporije razvijaju vještine verbalne komunikacije, dokazi govore kako su oni u stanju razumjeti i obraditi glazbu jednako dobro ako i ne bolje od svojih vršnjaka. Djeca s autizmom pokazala su izuzetno napredne sposobnosti u pamćenju melodija, označavanju emocija u glazbi i u kategorizaciji tonova. Kao dobar primjer može se uzeti dječak Jewels koji nije mogao govoriti ni pomicati prste, no uz pomoć glazbene terapije on je talentirani pijanist. Za njega sviranje klavira nije samo hobi, to mu je zapravo pomoglo da se poboljša njegovo ponašanje i da se razviju fine motoričke sposobnosti. Naučiti svirati instrument ima brojne prednosti, naročito za autističnu djecu. Pokušaji komunikacije s djetetom s autizmom može imati velik utjecaj na roditelje ili njegovatelje, ali uklapanjem glazbe u rutinu autističnog djeteta predstavlja barem malo nade. Pjevanje može biti od velike koristi za podučavanje autistične djece da izražavaju svoje emocije.

Glazbene intervencije su izuzetno poboljšale govor kod osoba s autizmom i to na području vokalizacije, rječnika i verbalizacije. Što se tiče socijalnih vještina, glazba djecu s autizmom ohrabruje da na primjeren način komuniciraju s drugima. Veliki utjecaj u ponašanju također može izazvati glazba, ona povezuje slušne i motoričke dijelove u mozgu, a to pomaže autističnoj djeci da bolje razumiju i slušaju verbalne naredbe. Isto tako, glazbena terapija može ukloniti odnosno smanjiti negativno ponašanje poput agresije i natezanja. Autistična djeca imaju u odnosu na svoje vršnjake veću vjerojatnost da osjete anksioznost, a uvođenje glazbe im pomaže povećati njihovu toleranciju prema frustraciji i tako smanjiti anksiozno ponašanje. Za ublažavanje anksioznosti korisni su ponavljajući i predvidljivi ritmovi klasične glazbe (Dais, 2017).

3.1 Primjena glazbene terapije kod djece s poremećajem iz spektra autizma

Glazba je stoljećima sredstvo terapije, a postoje mnogi primjeri njezinih učinka na zdravlje u povijesnim zapisima. Osnovna pretpostavka jest da glazba ima izravan učinak na ljudski um, karakter, na raspoloženje i na zdravlje. Glazbena terapija kao znanstvena disciplina razvila se tijekom 20. stoljeća. Opisuje ju se kao psihoterapijsku metodu koja spaja slušanje glazbe, ples, pokret i sviranje te kroz kombinaciju pomaže u rastu i razvoju čovjeka. Glazbena terapija je upotreba zvukova i glazbe u razvojne svrhe i ona kao takva ima za cilj poticati socijalnu, duhovnu, emocionalnu, mentalnu i fizičku dobrobit za čovjeka (Škrbina, 2013). U radu s djecom, korištenjem glazbe i glazbene terapije stvara se zabavna okolina za dijete, djeca su sretnija, mirnija i zadovoljnija (Škrbina, 2013). Utjecaj glazbe na svakog pojedinca je različit, zbog toga glazbeni terapeut upotrebljava različite skladbe i promatra djetetov odgovor na glazbu. Terapeut koji radi s djecom s poremećajem iz autističnog spektra pokušava doprijeti u njihov zatvoreni krug, a kako bi terapeut mogao planirati seansu on najprije mora poznavati potrebe i snage svog klijenta, svoju ulogu u procesu te kako u njemu upotrijebiti glazbu (Burić Sarapa & Katušić, 2012). S obzirom da je svaka osoba različita, glazbeni terapeut svakoj osobi pristupa individualno, upotrebljava različite skladbe u terapiji i na taj način promatra reakcije. Trajanje i sadržaj određuje terapeut, a glazbena terapijska seansa traje do 45 minuta. S polaznicima terapije radi se individualno i grupno, a također je važno prilikom provođenja glazbene terapije misliti na prostor kako bi

se polaznici osjećali što bolje. Tretman glazbene terapije može sadržavati jedan ili više tipova glazbenog sadržaja: (Breitenfeld, 2010)

- glazbene igre (služe sa opuštanje, uvode u daljnje zadatke)
- aktivnost socijalne interakcije (polaznici međusobno komuniciraju verbalno, neverbalno ili pak kroz glazbu)
- pokreti uz glazbu (ritmički pokreti povećavaju mobilnost zglobova, koordinaciju, snagu, utječu na mišićnu relaksaciju)
- vokalna improvizacija (nudi kreativno izražavanje osjećaja, vježbaju govor i stvaraju interakcije s drugim ljudima)
- instrumentalna improvizacija (poboljšava motoričku koordinaciju, sviranje pomaže osobama s problemima u ponašanju, pomaže im u izgradnji samouvjerenosti i samopouzdanja)
- pisanje pjesama ili komponiranje (pomaže kod razvijanja kooperativnog učenja, izražava osjećaje, ideje i iskustva)
- glazbeno izvođenje (pomaže u interakciji, svladavanju i umirivanju strahova)
- opuštajuća glazbena aktivnost (cilj je smirivanje i opuštanje polaznika).

Uvođenjem glazbe u život autistične djece može doći do poboljšanja emocionalnih, socijalnih, kognitivnih i komunikacijskih vještina (Berger, 2002). Glazbena je terapija dobro uspostavljena tehnika bez rizika za korištenje glazbene interakcije kako bi se pomoglo autističnoj djeci da poboljšaju svoju sposobnost funkcioniranja. Interakcijom s autističnim djetetom, glazbeni terapeut može izgraditi vještine, razviti komunikacijske vještine i smanjiti anksioznost. Glazbena terapija može uvelike pomoći autističnoj djeci u poboljšanju na područjima komunikacije, ponašanja, motoričkih sposobnosti, socijalnih vještina, perceptivnih sposobnosti i povećanju samopouzdanja (Rudy, 2019).

Autistična djeca mogu se uputiti na glazbenu terapiju u svrhu ostvarivanja kognitivnih, percepcijskih, komunikacijskih, socijalnih i emocionalnih potreba. Terapeut pokušava razviti već postojeće vještine, promijeniti specifična ponašanja ili pak naučiti nove vještine putem glazbe. Provedena su mnoga istraživanja koja sugeriraju kako glazbena terapija može razviti komunikacijske i socijalne vještine (Burić Sarapa & Katušić, 2012).

Prva istraživanja o učincima glazbene terapije na kognitivne funkcije autističnog djeteta proveo je Goldstein, on je ispitivao učinke glazbene terapije na mogućnost zadržavanje pažnje i na inteligenciju. Tri mjeseca nakon provođenja zabilježen je značajni napredak u inteligenciji. Interes za aktivnost tijekom seanse ovisi o unutarnjim doživljajima vanjskog svijeta. Emocionalno stanje najviše je utjecalo na pažnju koja je bila sve više usmjerenija ali i dugotrajnija. Goldstein je istraživanje napravio u obliku studije slučaja stoga se njegovi rezultati ne mogu znanstveno generalizirati (Goldstein, 1964). Glazba, a s njome pokret i jezik prožimaju se kroz djetetov razvoj, a onda kada je prirodni razvoj na neki način ometen, tada glazba može pomoći u razvoju govora i osigurati neverbalan način komunikacije. Autistična djeca pokazuju odsutnost sposobnosti ili pak volje za komunikacijom bilo verbalno ili neverbalno, ako i koriste govorni jezik može nedostajati značenje (Burić Sarapa & Katušić, 2012). Istraživanje o učincima glazbene improvizacije na komunikacijske vještine proveo je Edgerton, na uzorku od jedanaestero djece s autističnim poremećajem u dobi od šest do devet godina starosti. Djeca su bila uključena u tretman jednom tjedno tijekom deset tjedana, a procjena je provedena skalom komunikacijskih odgovora kojom su se mjerila glazbena i neglazbena komunikacijska ponašanja ispitanika. Rezultati istraživanja pokazali su kako glazbena improvizacija može pozitivno djelovati na razvijanje komunikacijskih vještina (Edgerton, 1994). Provođenjem glazbene aktivnosti s autističnom djecom potrebno se voditi afinitetima djeteta i postepeno ga uvoditi iz individualnog u grupni rad. Potrebno je poticati njihovo uključivanje u aktivnosti, također i sudjelovanje. Isto tako potrebno je istraživati metode i priuštiti djeci iskustvo glazbe. Kod novorođenčadi s poteškoćama iz autističnog spektra uočeno je kako postoji zanimanje za zvukove i prizore iz okoline. Što se tiče govorno jezičnog razvoja, za djecu s autizmom bavljenje glazbom potiče sam razvoj govora. Djeca više reagiraju na vizualno, stoga je govorni razvoj dobro potkrijepiti slikovnim prikazom. Isto tako važno je naglasiti kako umirujuća glazba djecu s autizmom umiruje i izvlači iz negativnih stanja. Budući da autistična djeca imaju problema pri socijalnom kontaktu i u izražavanju emocija, glazba uvelike može pomoći (Gospodnetić, 2015).

3.1.1 Listening program

Program za slušanje (TLP) kreiran je od strane Advanced Brain Technologies (ABT) glazbeni je program za slušne intervencije koji koristi modificiranu glazbu klasičnog tipa dizajniranu za pružanje slušne stimulacije kojoj je cilj poboljšanje funkcije mozga. Glazba je dizajnirana na način da potakne slušni sustav da poboljša čovjekovu reakciju na zvukove. Listening program je metoda slušanja glazbe, prilagođena svakom pojedincu u svrhu poboljšanja zdravlja mozga. Ovaj program je više od glazbe, to je glazba koja djeluje i utječe na poboljšanje mentalnog, fizičkog i emocionalnog zdravlja. Program može koristiti svima, a njegove upotrebe su široke. Može se upotrijebiti u školama, bolnicama, glazbenim programima i mnogim drugim. Glavni cilj ovog programa jest poboljšati obradu zvuka i tona i aktivno slušanje. Budući da se ove vještine poboljšavaju terapijskom i glazbenom tehnikom, vide se pomaci odnosno poboljšanja u mnogim funkcionalnim područjima uključujući učenje, slušanje, čitanje, jezik, govor, osjetljivost na zvuk, pažnja, memorija i tome slično (Advanced brain technologies, n.d.). Za slušanje je potrebna sposobnost usredotočiti uho na određene zvukove i želja za komunikacijom. Terapijsko slušanje ima veliki raspon utjecaja, utječe ne samo na cjelokupnu fiziologiju već i na ponašanje svakog pojedinca. Ono koristi organizirane zvučne obrasce svojstvene glazbi kako bi se utjecalo na sve razine živčanog sustava kako bi povećalo ravnotežu, pažnju, tjelesnu kontrolu, komunikaciju i tome slično. Iako trenutačno ne postoji lijek koji bi izliječio autizam, primjenjuju se terapijski programi koji su prilagođeni prema individualnim potrebama pojedinog djeteta. Takozvani „Program za slušanje (TLP - The Listening Program)“ može biti vrlo učinkovita metoda za djecu s poremećajima iz spektra autizma. TLP je glazbena stimulacija zvuka program koji se sastoji od 8 jednosatnih audio zapisa na CD-u, koji sadrže posebno obrađenu klasičnu glazbu i prirode zvukove. Taj program jednostavan je za upotrebu kod kuće po smjernicama terapeuta koji su osposobljeni kako autorizirani pružatelji programa. Ovlašteni davatelj pruža program obiteljima, obavlja unos klijent i prije/poslije procjene, određuje i prilagođava raspored slušanja prema pojedincima, te prati i konzultira obitelji koje koriste program. Seanse za slušanje obično su u trajanju od petnaestak minuta, jednom ili dva puta dnevno, pet dana u tjednu, koristeći visokokvalitetne stereo slušalice. Prosječno trajanje programa je osam do

šesnaest tjedana, a mnogima je korisno ponavljati program jednom ili nekoliko puta kako bi se regulirao njihov slušni sustav. Korištenje programa može pomoći poboljšati samopouzdanje, smanjiti taktilnu obrambenost i dovesti do boljeg osjećaja tijela u prostoru te smanjenu osjetljivost na zvuk. Kako slušateljima postaje ugodnije u svom tijelu i okolini, oni mogu inicirati više fizičkog kontakta, bolje reagirati na druge, početi obraćati više pažnje i početi uspostavljati više kontakta očima. Povećani angažman često uključuje smanjenje agresivnog ponašanja i želju za više naklonosti (Doman & Lockhart Lawrence, 2020).

3.1.2 Audiva

Audiva je trening slušne percepcije uz pomoć govora i glazbe (Mozartove glazbe). Pomaže kod emocionalnih i psihičkih preopterećenja, teškoća u razlikovanju glasova, teškoća u učenju, poremećaja pažnje, poteškoća izgovora, zatim kod povećane osjetljivosti na zvukove, kod teškoća u čitanju, pisanju i zapamćivanju. Ovu metodu moguće je primijeniti u stanjima stresa, vrlo je pogodna i preporučuje se trudnicama zbog snižavanja razine stresa, pogotovo u stadiju visoke trudnoće. Pored snižavanja stresa vrlo je pogodna za poticanje izlučivanja hormona sreće kojim se podiže razina raspoloženja. Može se reći da glazba, a pogotovo klasična ima veliki utjecaj na djecu još u majčinoj utrobi. Znanstveno je dokazano da razne melodije potiču razvoj mozga te osjećaj za ritam. Razvijanjem osjećaja za ritam poboljšava se koordinacija kretanja kao na primjer osjećaje glazbe prilikom plesa. Općenito, terapija se dijeli na dvije faze (faza A i faza B). Faza A temelji se na slušanju filtrirane harmonične glazbe kao što je Mozartova glazba, dok se u drugoj fazi B primjenjuju fonološki sadržaji. Faza B nije potrebna kod svih teškoća, nego za manje zahtjevne teškoće, to jest faza B dolazi kao nadogradnja fazi A ukoliko postoji potreba. Audiva kao terapija nije ograničena samo na jednu životnu dob, nego se primjenjuju od novorođenčadi, djece rane i predškolske dobi pa sve do odrasle dobi (AUDIVKO-Centar za cjelovito učenje, logoterapiju i egzistencijalnu analizu, n.d.) i.

3.2 Alfred Tomatis i primjena Tomatis metode kod djece s poremećajem iz spektra autizma

Alfred Tomatis, francuski otorinolaringolog razvio je Tomatis metodu. Tomatis metoda je vrsta zvučne terapije, a cilj je poboljšanje govornih i jezičnih vještina,

komunikacije i ponašanja. Ova metoda može koristiti za pomoć osobama s jezičnim i govornim poteškoćama, uključujući i djecu s poremećajem iz spektra autizma. Tomatis metoda uključuje osobu koja sluša glazbu, obično je to Mozartova glazba. Glazba je filtrirana pomoću elektroničkog uređaja koji se naziva elektronsko uho, on je povezan na slušalice i prenosi glazbu na način da vježba mišiće u uhu, a to je osmislio upravo Alfred Tomatis. Koriste se Mozartove skladbe iz razloga jer je njegova glazba visokih frekvencija i s većim vibracijama nego kod drugih tipova glazbe. Isto tako koriste se i srednji i niski tonovi kako bi uho optimalno vježbalo. U Tomatis centru Zagreb pomaže se djeci s poremećajima iz spektra autizma kako bi se poboljšale njihove jezične sposobnosti, sposobnosti komunikacije i pažnje. Terapija pomaže djeci s poteškoćama u učenju, djeci koja imaju probleme sluha i govora, može pomoći djeci koja kasno progovore ili prehodaju, a posebno je učinkovit kod djece s autizmom. Napredak u tehnologiji utjecao je da se Tomatis metoda mijenja, tako da u današnje vrijeme postoje prijenosni uređaji za koje se kreiraju programi koji dopuštaju da se Tomatis terapija izvodi izvan centra. Taj način uvelike pomaže roditeljima radi lakše organiziranosti svakodnevnog života (Brbić, 2012). Već je od davnih vremena poznato da glazba liječi. Ova činjenica potaknula je francuskog otorinolaringologa Alfreda Tomatisa na proučavanje utjecaja zvuka i glazbe na ljudski mozak. Nakon desetljeća proučavanja, šezdesetih godina prošlog stoljeća nastala je auditivna neurosenzorna stimulacija Tomatis, koja se uglavnom bazira na Mozartovoj glazbi i primjenjuje se u cijelom svijetu, pa tako i u Hrvatskoj. Tomatis metoda pomaže autističnoj djeci kako bi se bolje uključili u aktivnosti zajedno sa svojim vršnjacima, da steknu motoričke, socijalne i jezične vještine. Alfred Tomatis mnogo je radio s djecom s poremećajima iz autističnog spektra, stoga velik broj djece dolazi u Tomatis centar u Zagreb, a dječak Ivan je samo jedan od njih. Ivan je godinu i pol koristio Tomatis metodu, a upravo je njegova majka svjedočila mnogobrojnim pozitivnim promjenama koje su uslijedile nakon mnogo ciklusa auditivne neurosenzorne stimulacije. Ivan rado sluša Mozarta i gregorijanske korale koji se u svakodnevnoj terapiji izmjenjuju, a u sljedećem ciklusu očekuje ga terapija majčinim glasom koju je Alfred Tomatis često koristio u radu s autističnom djecom. Tijekom tretmana snima se majčin glas koji se tada filtrira kroz elektroničko uho. Na taj se način glas čuje onako kako fetus čuje glas svoje majke kada se nalazi u utrobi. Upravo se u ovoj fazi razvoja počinje razvijati sluh koji je osnova za jezik. Majčin je glas ujedno i emocionalna hrana

koja potiče djetetov razvoj. Alfred Tomatis naglašavao je kako mnoga autistična djeca žive u strahu i kako im zapravo glas majke može pomoći u umirivanju strahova i boljoj komunikaciji. Kod dječaka Ivana terapija je osmišljena s ciljem da se pokrene razvoj alternativnih živčanih putova u zdravim dijelovima mozga koji će tada kompenzirati one izgubljene i oštećene dijelove centra za jezik. Mnogobrojna istraživanja usmjerena su upravo na spoznaju kako Tomatis metoda utječe na komunikacijske vještine i govor kod djece s poremećajima iz spektra autizma, jer je upravo nedostatak komunikacijskih vještina glavna značajka autizma. Neki znanstvenici pretpostavljaju da oko 30-50% autistične djece nikada ne razvije govor. Korištenje Tomatis metode kod autistične djece već od ranih godina može uvelike pridonijeti u promjenama u govoru, isto tako može značajno poboljšati cjelokupno stanje djece s autizmom, ako ga ne i potpuno riješiti (Brbić, 2012).

3.2.1 Mozart efekt i Tomatis metoda

Kada se govori o metodi glazbene terapije važno je spomenuti i Mozartov efekt i Tomatis metodu koje se provlače kroz metodu pozadinske glazbe. Kod slušanja pozadinske glazbe i prilikom rješavanja određenog zadatka glazba mora biti potpora primarnom podražaju i ne smije skretati pažnju sa zadanog zadatka. Mozartov efekt prvi je spomenuo Alfred Tomatis, 1950-ih godina. Alfred Tomatis je istraživanjima uočio razne promjene u slušanju čovjeka, odnosno da se slušanjem kod čovjeka mijenja glas, um i tijelo (Campbell, 2005). Mnogi stručnjaci istraživali su utjecaj Mozartove glazbe na razvoj pojedinca, a sama metoda ima korijene u Tomatis metodi. Budući da je Alfred Tomatis ima uspjeha u radu s djecom s teškoćama u razvoju razvijanje metode nastavilo se i dalje u tom smjeru. Metoda je zapravo svojevrsna vježba za mozak i ona služi za ispravljanje cijelog živčanog sustava. Istraživanjima utjecaja Mozartove glazbe na pojedinca ustanovljeno je da klasična glazba uvelike pomaže kod rasta i razvoja pojedinca, a prvenstveno pomaže Mozartova glazba. Isto tako utvrđeno je da Mozartova glazba pomaže u izvršavanju zadataka (Škrbina, 2013). Mozart efekt opisao je Don Campbell te izazvao kontroverze izjavivši kako glazba ima iscjeliteljsku moć na poremećaje kao što su autizam, disleksija, epilepsija i drugi. Kroz slušanje klasične glazbe i uz temelje Tomatis metode razvijen je Mozart efekt koji potiče mišljenje da klasična

glazba potiče mentalni razvoj djece razvijajući im pritom maštu i kreativnost (Campbell, 2005).

3.2.2 Orffova metoda

Inicijativom njemačkog liječnika nastala je Orffova metoda glazboterapije putem koje se djecu s teškoćama u razvoju željelo uključiti u stvaranje glazbe i glazbenu terapiju. Ciljevi koji se žele postići ovom metodom mogu biti specifični i opći. Specifični ovise o potrebama i obilježjima pojedinog djeteta i one se mogu odrediti nakon što se utvrde teškoće i potrebe određenog djeteta. Što se tiče općih ciljeva oni su jednaki za svu djecu, a odnose se na razvoj dječje spontanosti, kreativnosti i razigranosti. Orffova metoda glazboterapije temelji se na Orff-Schulwerku, koncepciji koju je Carl Orff počeo osmišljavati dvadesetih godina prošlog stoljeća. Ova koncepcija polazi od toga da se dječje glazbene aktivnosti trebaju provoditi u atmosferi koja nije natjecateljska. Orff-Schulwerk predstavlja aktivan i kreativan način glazbenog obrazovanja, a glazba se uči kroz ples, govor i sviranje. Glazbena sredstva koja se koriste su pokret, ritam, ples, sviranje na instrumentima, pjevanje, govor, mimika i geste koje se kombiniraju tijekom terapije (Svalina, 2009). Za ovu metodu karakteristično je njeno multisenzorno i interaktivno djelovanje, a upravo je multisenzorno djelovanje posljedica korištenja navedenih sredstava tijekom Orff glazboterapije (Škrbina, 2013). Glazbeni instrumenti koji se koriste u Orff glazboterapiji nazivaju se Orffov instrumentarij, a u njega se ubrajaju udaraljke s neodređenom visinom tona (zvečka, štapići, drvena kutija, činele, tamburin, mali i veliki bubanj) i udaraljke s određenom visinom tona (zvončići, ksilofon, metalofon, basovi instrumenti). S takvim instrumentima postižu se visoki stupnjevi muziciranja već u ranoj dječjoj dobi. Primjenom Orffovih instrumenata pospješuje se opuštanje i koncentracija, razvoj osjetilne percepcije te koordinacije. Osnova glazbenih aktivnosti su pjesme, stihovi, ples i igre, a uz pjevanje djeca kroz igru spontano improviziraju i muziciraju na instrumentima. Ona djeca koja nisu zainteresirana niti raspoložena ili nisu u stanju svirati na nekom instrumentu njih se aktivira na način da se igraju instrumentima (Svalina, 2009). Najčešći oblik rada je grupni, dok se individualni provodi u slučajevima kada je pojedinac agresivan ili iz nekog drugog razloga za njega nije primjeren rad u grupi (Škrbina, 2013). Kako bi se djecu potaknulo na interakciju, terapeut započinje s

uvodnim pozdravljanjem i predstavljanjem. Nakon što su djeca spremna za daljnju aktivnost, terapeut i nudi glazbenu ideju (ritam, melodiju, pokret), na koju djeca kreiraju vlastiti improvizacijski odgovor. Djecu je važno poticati i motivirati u aktivnostima. Poslije aktivnosti slijedi razgovor o postignutim aktivnostima ili se pak ponavljaju učinjene aktivnosti (Svalina, 2009). U Orffovu glazboterapiju uključuju se djeca s različitim razvojnim teškoćama. To mogu biti djeca s oštećenim vidom ili sluhom, djeca s poremećajem iz spektra autizma, s poteškoćama u govoru i cerebralnom paralizom (Svalina, 2009).

4 POREMEĆAJ IZ SPEKTRA AUTIZMA – POVIJESNI PREGLED

Švicarski psihijatar Eugen Bleuler 1911. godine razvio je termin autizam, njime je opisao jedan od osnovnih simptoma shizofrenije: komunikativnost, osamljivanje i povlačenje u vlastiti svijet (Remschmidt, 2009). Kroz povijest autizam se poistovjećivao s raznim mitovima, od dječje šizofrenije pa sve do danas kao oblik poremećaja prisutan od rođenja. Jedan od primjera shvaćanja autizma u razdoblju kada medicina nije bila shvaćena poistovjećivao se sa nepojmljivim otmicama. Smatralo se je da vile krađu djecu te ih zamjenjuju drugom djecom. Takva su djeca smatrana čudacima, opsjednutima, a ponekad, iako rijetko, svetima. No, češće se događalo da su djeca s težim razvojnim poremećajima smatrana mentalno i emocionalno oštećenima, ponekad shizofrenima, ponekad čak i psihopatima. U najboljem slučaju, kod visoko funkcionalnog autizma bili su samo osamljenici, čudaci i neprilagođeni (Smolić-Ročak, n.d.). „Divlji“ dječak Victor, pronađen u šumama Aveyrona i doveden u civilizaciju 1799. godine vjerojatno je prvi slučaj autizma. Dok je Martin Luther u 16. stoljeću savjetovao da se takvo dijete utopi jer je opsjednuto zlim duhovima i bez duše, u 18. stoljeću francuski liječnik posvećuje svoje vrijeme i znanje asimilaciji dječaka Victora (Bujas-Petković, 1995). Nikolić(1996) ističe kako je dječak Victor pronađen u šumi uz rijeku i kako je doveden liječniku Itardu, u ono vrijeme najpoznatijem psihijatru Francuske. Dječak je pokazivao nemir, a u stalnom je pokretu pretraživao sve kutove u Itardovoj kući. Postalo je očito da nije znao ocijeniti razliku između hladnog i toplog i nije pokazivao znakove društvenog ili civiliziranog ponašanja. Tada je liječnik Itard pretpostavio da se radi o disharmoničnom razvitku osjetilnih organa. Iako su tu izdvojena samo dva slučaja kroz duži vremenski period, činjenica je da se kroz vrijeme status djece u društvu poboljšavao kao i status osoba s razvojnim poteškoćama. No prepoznavanje i uvažavanje razvojnog poremećaja kojeg danas znamo kao autizam, kao društvenog problema je teklo sporo, te on nije bio prepoznat sve do početka 20 st. (Smolić-Ročak, n.d.) Osvrt na povijest u odnosu na dijagnostičke kriterije, nazivlje i sposobnosti otkriva promjene u pozitivnom smislu. Te se promjene prije svega ogledaju u ranom prepoznavanju i osiguravanju rane intervencije te naglašavanju sposobnosti umjesto teškoća i ograničenja. Primjer terminoloških promjena je naziv „autistični poremećaj“ kojeg je Bujas-

Petković (1995) definirala kao razvojni poremećaj koji počinje u djetinjstvu, vrlo rano, većinom u prve tri godine djetetova života i on zahvaća gotovo sve psihičke funkcije i traje cijeli život. Osnovni simptomi su nedostatak verbalne i neverbalne komunikacije, poremećaj u razvoju govora i nedostatak emocionalnih odgovora prema ljudima (Bujas-Petković, 1995). Prva identifikacija dogodila se 1943. godine kada je američki psihijatar Leo Kanner kod jedanaestero djece primijetio ne karakteristična ponašanja za djecu s sniženim intelektualnim sposobnostima. Leo Kanner ovaj je sindrom nazvao infantilni autizam, infantilni zbog toga što se javlja vrlo rano, a autizam zbog veoma dominantnih simptoma poremećaja komunikacije. Infantilni autizam pojavljuje se u dvoje do četvero djece na 10 000. Etiologija poremećaja iz spektra autizma nepoznata je, većina znanstvenika vjeruje kako se radi o psihičkim i organskim faktorima koji se isprepliću. Psihološke teorije vezane su uz Kannera. Kanner je smatrao da su autistična djeca prosječne inteligencije, imaju normalan izgled i da normalno fiziološki funkcioniraju. Okolina utječe na njihovo ponašanje, stoga Kanner navodi hladan odnos majke ili nezainteresiranost očeva za učestale kontakte s djetetom. Usamljenost u počecima života znatno otežava ostvarivanje radnih odnosa i uzrokuje poremećaje u razvoju ličnosti. Sljedeća teorija je organska teorija za koju se pretpostavlja da je posrijedi poremećaj u središnjem živčanom sustavu, ali također određenu ulogu imaju i genetski faktori (Zrilić, 2013).

National centre of mental health (2013) ističe kako postoji specifičan dijagnostički test za autizam. Dijagnoza se vrši na temelju prisutnosti karakterističnih ponašanja. Za obitelji s djetetom koje ima dijagnozu autizma, vjerojatnost da će i njihovo drugo dijete imati autizam izrazito je velika. Teškoće vezane uz autizam počinju se vidjeti vrlo rano u životu djeteta, oko osamnaestog mjeseca. Prosječna dob djece u kojoj je autizam dijagnosticiran je šest godina, dok se Aspergerov sindrom često ne dijagnosticira sve do četrnaeste godine (National Collaborating Centre for Mental Health Autism, n.d.). Dijete treba manifestirati najmanje devet od navedenih simptoma kako bi se utvrdio autizam: velike teškoće u druženju i igranju s drugom djecom, dijete se ponaša kao da je gluho, dijete ima jak otpor prema učenju, dijete ne pokazuje strah od stvarnih opasnosti, pruža snažan otpor prema promjenama u svojoj okolini, ukoliko nešto želi koristi geste, smije se bez razloga, ne voli se maziti i ne voli da ga se nosi, pretjerano je fizički aktivan,

izbjegava pogled oči u oči, pretjerano se veže za objekte ili dijelove određenih objekata, okreće predmete te postaje potreseno ukoliko ga se u tome prekine, sklono je ponavljajućim igrama te se često drži po strani (Bujas-Petković, 1995).

Često autizam nema čvrste crte razgraničenja, nego obuhvaća i granične slučajeve koji nemaju sve oznake autizma. Osnovne karakteristike poremećaja prema Kanneru su:

- teže uspostavljanje kontakta s djecom, roditeljima i s ljudima općenito
- sporo razvijanje govora na nekomunikativan način
- nedostatak mašte i osjećaja za okolinu
- stereotipne igre i opsesivno inzistiranje na redu (Bujas-Petković, 1995).

Kanner je zapazio preliminarne znakove i na temelju tih znakova može se predvidjeti razvoj djeteta, kao što je odsutnost anticipirajućih aktivnosti u prvim mjesecima djetetova života. Kod djece s poremećajima iz spektra autizma prisutna su oštećenja na tri područja (Zrilić, 2013):

1) Oštećenja socijalnih interakcija

- smanjena sposobnost izražavanja ugone
- pomanjkanje empatije (ne znaju kada su drugi tužni, ljuti, veseli, ne prepoznaju znakove)
- nezainteresiranost za drugu djecu i za ono što rade
- neuspješnost u odnosima s vršnjacima
- smanjenost ili čak izostanak mogućnosti imitacije
- smanjena sposobnost izražavanja ugone
- oštećenja neverbalnih načina ponašanja, pogled oči u oči, držanje tijela, geste, izraz lica.

2) Oštećenja verbalne i neverbalne komunikacije

- izostanak prvo smiješka
- potpuno izostajanje ili kašnjenje razvoja govornog jezika
- dodirivanje rukom ili vođenje zamijenjeno verbalnim zahtjevom
- obrnuti izgovor, korištenje besmislene rime

- oslovljavanje vlastitim imenom ili zamjenicom u trećem licu, govor u drugom ili trećem licu
- izostanak spontanih oblika igara, pretvaranja ili oponašanja
- repetitivna upotreba jezika

3) Ograničeni i stereotipni oblici interesa i aktivnosti

- poremećaji u spavanju i hranjenju
- povučenost
- zaokupljenost dijelovima predmeta
- motorički pokreti su repetitivni i stereotipni, lupkanje ili savijanje prstiju ili pokret cijelim tijelom
- jak otpor prema promjenama
- promjene u ponašanju, neprimjereno smijanje ili ispadi s nevidljivim razlogom
- agresivno ponašanje prema drugima ili nanošenje ozljeda samome sebi
- smanjeni interes za maštovite i kreativne igre, ne igraju se s drugom djecom, igre su im stereotipne (kucanje prstima po predmetima, pljeskanje rukama)
- zaokupljenost jednim ili više interesa koji nije uobičajen po usmjerenosti ili po intenzitetu.

Većina autistične djece ima vizualno-prostorne teškoće no neka djeca pokazala su se izuzetno jakom u tom području (Greenspan & Wieder, 2003). Oko 80% autistične djece na standardiziranim testovima postiže ispod 70 bodova, općenito su rezultati lošiji na zadacima koji zahtijevaju apstraktno ili simboličko mišljenje. Bolje rezultate autistična djeca postižu na zadacima koji zahtijevaju vizualno specijalne vještine poput slaganja rastavljenih predmeta. Autistična djeca mogu pokazati talente na područjima matematike, umjetnosti, geografije, mogu na primjer upamtiti sve glavne gradove. Mnogi stručnjaci smatraju da se autizam može prepoznati vrlo rano te da budućnost autistične djece ovisi o ranome otkrivanju i o uključivanju djece u psihopedagoški tretman (Zrilić, 2013). Kanner smatra kako

visoko obrazovani, profesionalno aktivni i emocionalno hladni roditelji imaju negativnu odlučujuću ulogu u nastanku autizma, no Kannerove su činjenice kasnije opovrgnute. Autistični poremećaj javlja se tri do četiri puta češće kod dječaka nego kod djevojčica, a incidencija je 4-6 oboljelih na 10 000 djece (Zrilić, 2013).

Autizam se ubraja u skupinu pervarzivnih razvojnih poremećaja koji pored njega čine i Rettow poremećaj, dezintegrativni poremećaj u djetinjstvu, Aspergerov poremećaj te pervarzivni razvojni poremećaj, neodređen. Ovi razvojni poremećaji čine tako zvani autistični spektar (Zrilić, 2013). Poremećaji iz spektra autizma karakterizirani su kvalitativnim oštećenjima socijalnih interakcija, kvalitativnim oštećenjima komunikacije i ograničenim i ponavljajućim interesima i aktivnostima (Bouilett, 2010). Razvijanje socijalnih odnosa i izražena odstupanja u uobičajenoj komunikaciji vrlo su često udruženi s odstupanjima u ponašanju, kao što su potpuna nemogućnost verbalnog izražavanja isto tako i duge fiksacije na neke određene objekte ili grupe riječi. Od svih teškoća, ova je smatrana najkompleksnijom. Iako osobe s poremećajem iz spektra autizma imaju određene zajedničke osobine, nikako ne postoje dvije iste. Od izuzetne je važnosti poznavati obilježja autističnog poremećaja i to zbog razumijevanja njihovog ponašanja i mogućnosti učenja, ali isto tako jednako je važno prepoznati mogućnosti, interese, sposobnosti i druge jake strane koja svakog autističnog pojedinca čini jedinstvenim (Melillo, 2016). Pet je dijagnostičkih kriterija poremećaja iz spektra autizma (Bouilett, 2010):

- socijalna komunikacija, na primjer odstupanja u socijalno-emocionalnoj uzajamnosti, u neverbalnoj komunikaciji, u razumijevanju, razvijanju ali i održavanju međuljudskih odnosa.
- ponašanje, stereotipni i ponavljajući pokreti, korištenje različitih objekata, nefleksibilno pridržavanje rutina, osjetljivost na podražaje iz okoline.
- dob, pojavnost u ranom djetinjstvu, iako se mogu uočiti tek kada očekivanja društva prijeđu granice sposobnosti djeteta
- funkcioniranje, otežano snalaženje u različitim društvenim okruženjima
- udružene teškoće u razvoju, utvrđivanje autizma ako je socijalna komunikacija ispod generalnog statusa osobe

Za poremećaj iz spektra autizma karakteristično je oštećenje socijalnog razvoja, povezano je s mnogobrojnim karakteristikama među kojima se nalazi i

zakašnjeli razvoj jezika i govora s nekim određenim specifičnostima, poremećaj spavanja i hiperaktivnost, agresivnost, destruktivno ponašanje te poremećaj prehrane (Mamić & Fulgosi-Masnjak, 2014). Djeca s poremećajem iz spektra autizma vrlo su odana različitim rutinama koje je važno poštivati jer remećenje njihove rutine može dovesti do nesigurnosti i frustracije djece. Ova djeca imaju i svoje jake strane, često su pozicionirani u područjima vizualno-spacijalnih zadataka, mehaničke memorije, stoga su vrlo uspješni u slaganju puzzli, ali i u drugim zadacima koji zahtijevaju sklapanje i tome slično. Kod sve autistične djece prisutne su teškoće u području socijalizacije, komunikacije, interesima i rasponu ponašanja. Navedene karakteristike odnose se i na Aspergerov sindrom koji isto tako podrazumijeva poremećaj socijalnih interakcija, zatim stereotipne aktivnosti i interesi (Bouilett, 2010).

Postoje razne terapijske metode koje moraju biti što učinkovitije, a što manje restriktivne te omogućiti djetetu maksimalni socijalni i emocionalni razvitak. Cilj svih tretmana jest smanjiti intenzitet oštećenja poboljšanjem funkcionalnih sposobnosti. Riječ je o globalnim postupcima, ali i o terapijama koje se primjenjuju kao pomoćni postupci u nekom drugom globalnom tretmanu koji obuhvaća:

- glazbena terapija
- terapija umjetnošću
- terapija igrom
- kineziterapija
- dnevna životna terapija: spoj aktivacije razuma, tijela i duha učenjem i radom u skupinama, pretežno tjelesnim treningom
- potpomognuta komunikacija: kontroverzna metoda kojom se nastoji potaknuti komunikacija pisanjem na računalu
- holding terapija: terapija čvrstog držanja koja teži emocionalnom reaktiviranju majke i djeteta, a pritom je glavni terapeut majka koja postupa prema uputama stručnjaka, pod nadzorom oca koji se uključuje prema potrebi (Bujas-Petković, 1995)

4.1 Aspergerov sindrom

Velika većina autora navodi da je Aspergerov sindrom autistični poremećaj kod djece višega intelektualnog funkcioniranja. Djeca s Aspergerovim sindromom nemaju znatnih teškoća u komunikaciji i nemaju sniženo intelektualno funkcioniranje, ali su u neverbalnim vještinama slabiji. Djeca s Aspergerovim sindromom pokazuju veoma malo izraza lica, ono što pokazuju su ljutnja i žalost. Mnogi od njih posjeduju izvrsnu memoriju i glazbene talente, te ih zanimaju jedno ili dva područja. Oni mogu dugo razgovarati o omiljenoj stvari ili čak ponavljati riječi ili frazu mnogo puta (Zrilić, 2013). Kriteriji za postavljanje dijagnoze definirani su u Londonu, 1988. godine, a dijagnosticiraju se prema šest kriterija od kojih svi moraju biti zastupljeni:

- naglašene teškoće u socijalnoj interakciji koja se očituje u nemogućnosti igranja i realiziranja odnosa s vršnjacima, nedostatak želje za druženjem s vršnjacima što rezultira osjećajem socijalne izolacije i suvišnošću, neadekvatno emocionalno i socijalno ponašanje koje se onda očituje kao emocionalna hladnoća
- zanimanje za neobične aktivnosti, dijete prilazi radije mehanički, a ne da shvaća i zaključuje inventivno
- stereotipno i rutinsko učenje, aktivnosti djece su skućenije nego kod druge djece
- rano pokazivanje smetnje govora i jezika, kasnije razvijanje govora nego što je to kod vršnjaka, većinom je govor monoton i formalno odudara od normalnog, iako je razvijen dijete ga ne upotrebljava na primjeren način
- neverbalni problemi komunikacije, geste i mimike su nespretno i čudne
- motorička nespretnost koja je karakteristična i ima je svako dijete s Aspergerovim sindromom, te je ona također jedan od bitnijih diferencijalnih simptoma (Bujas-Petković, 1995).

Ovaj poremećaj razlikuje se od autizma po tome što ne postoji opći zastoj u govoru ili razumijevanja. Povezan je često s izrazitom nespretnošću (Bouilett, 2010).

4.2 Karakteristike djece s poremećajima iz spektra autizma

Djeca iz spektra autizma mogu biti veoma aktivna u upuštanju u socijalne interakcije, ali na osebujan i nametljiv način, bez uvažavanja reakcija drugih. Svima je zajedničko ograničena sposobnost empatije, ali su također sposobni pokazivati osjećaje na vlastiti način. Djeci ali i osobama s poremećajem iz spektra autizma nedostaje postizanje razumijevanja emocija i to zbog drugačijeg socijalnog puta (Zrilić, 2013). Djeca iz spektra autizma imaju smanjenu sposobnost imitacije, njihove igre su stereotipne, u igri ne imitiraju životne situacije kao ostala djeca, a igračke koriste na posve neadekvatan način, imaju veliku povezanost s određenim predmetima koje uvijek nose sa sobom, iako im nije poznata njihova stvarna upotreba (Bujas-Petković, 1995). Igra je kod djece s poremećajima iz spektra autizma veoma neobična, oni se pretežno igraju sami sa sobom, vrlo malo s drugom djecom, a igraju se uvijek na isti način, gledajući u vlastite ruke, okrećući, približavajući i udaljavajući neki predmet ili igračku od lica. Često se igraju predmetima koji nisu prvobitno namijenjeni za igru, plješću i poskakuju i to rade uvijek na isti način. Ne zanimaju ih društvene igre i igre s drugom djecom, a možda ih odbacuju iz razloga jer ih ne razumiju ili pak osjećaju da su drugačiji od ostale djece i da ih ne prihvaćaju u igri. Kod djece iz spektra autizma prvi znakovi mogu se primijetiti već u dojenačkoj dobi. Ti znakovi su rani poremećaj hrane (odbijanje bočice, prihvaćanje samo određene hrane), poremećaj spavanja, pretjerana mirnoća ili nemir, smanjeni interes za igračke, pretjerana anksioznost, plačljivost, auto agresija. Djeca nisu emocionalno povezana s roditeljima, a nedostatak pogleda oči u oči mnogi autori smatraju jednim od bitnih simptoma autizma. Mnoga autistična djeca nemaju interes za uspostavljanje kontakta oči u oči, no ne može se reći da oni to izbjegavaju, oni mogu izrazito dugo gledati u nekoga, ali ne zbog socijalnog kontakta. Djeca koja su inteligentnija i ona djeca koja imaju bolje razvijen govor i razumijevanje bez poteškoća se socijalno adaptiraju. Roditelji vrlo rano počinju uočavati čudno ponašanje i osamljivanje njihovog djeteta, dijete ne slijedi roditelja po kući, stereotipno se igraju, ne trči roditeljima u susret, a neka djeca izbjegavaju tjelesne kontakte, no neki uživaju u šakljanju (Bouilett, 2010).

4.3 Posebne sposobnosti djece s poremećajima s spektra autizma

„Curtis, jedanaestogodišnji autistični dječak, posebno je nadaren za matematičke operacije. On može napamet množiti, zbrajati i oduzimati višeznamenkaste brojeve, može izračunati kojeg će dana u tjednu biti neki datum tisuću godina unaprijed i unatrag. S 18 mjeseci imao je neobičnu sposobnost prepoznavanja svih vrsta automobila. Ima odlično pamćenje. No Curtis se ne može verbalno sporazumijevati, ne može prepričati što je pročitao, ne razumije neke najjednostavnije stvari koje razumije sasvim malo dijete. Selim, autistični dječak rodом iz Bosne zarana je pokazao neobičan talent za izradu životinja od plastelina. Iako je teško naučio čitati i pisati (radi se o umjereno mentalno retardiranom dječaku), te je imao niz teškoća u komunikaciji, kao i velike smetnje u ponašanju, ta sposobnost donekle mu je pomogla u socijalizaciji i pridonijela pozitivnoj afirmaciji dječaka, poglavito u društvu odraslih.“ (Bujas-Petković, 1995, str. 59).

Kod oba slučaja riječ je o autističnim dječacima s posebnim sposobnostima, odnosno talentima za neko usko područje. Nekad davno takve sposobnosti smatrane su pravim čudom, no iako su ovakve izuzetne sposobnosti rijetke relativno su češće kod autistične djece. Talenti se većinom primijete već u drugoj, a najkasnije u trećoj godini. Uz pamćenje glazbene su sposobnosti najčešće, te se smatra kako su međusobno povezane, posebice uz auditivno pamćenje. Poznati je slučaj autistične djevojčice Ilene koja je imala savršeni sluh, a svoj talent pokazala je već s 19 mjeseci kada je mogla ponavljati veoma dugačke melodije poslije samo jednokratnog slušanja. S tri godine to je reproducirala svirajući na glasoviru koji nikada nije učila. Autistična djeca pokazuju svoje sposobnosti i na mnogim drugim područjima, tako autistična djeca imaju sposobnost prepoznavanja i predviđanja prema gotovo nevidljivim znakovima, mogu na primjer predvidjeti da će netko doći u sobi, ili da će se nešto dogoditi, što se kasnije i dogodi. Sposobnosti među autističnom djecom su brojne, stoga neka djeca mogu bez greške rastaviti i sastaviti složene aparate kao što su radio ili televizor, mogu zapamtiti sve ulice na nekom putu kojim prođu samo jedanput, mogu dati vremensku prognozu. Neka djeca odlično igraju šah, plivaju ili trče, ali se ne mogu natjecati jer nisu motivirani ili zastanu usred radnje. Ono što je veoma zanimljivo jest to da je jedno tromjesečno dijete plivalo kao riba, a drugo jedanaestogodišnje dijete je moglo balansirati na ogradi krevetića (Bujas-Petković, 1995).

5 GLAZBENA IZRAŽAVANJA AUTISTA

5.1 Autistični glazbenik

Michael Fuller, dječak s visoko djelujućim autizmom svijet gleda upravo kroz zvuk i glazbu, stvarajući melodiju osjeća se mnogo prirodnije nego u bilo kojem društvu. Do svoje jedanaeste godine Michael je mogao svirati Mozarta, a klavir je naučio svirati putem aplikacije za mobilne telefone. Svoj neobičan talent opisuje kao „preuzimanje“ glazbe u glavu. Njegova majka sjeća se da bi se kao dijete Michael iznenada pojavio i rekao: „Imam simfoniju.“. Michael bi otišao do klavira i odsvirao bi složene skladbe i to iz sjećanja. Sviđalo mu se ono što je čuo, glazbu je slušao s velikom dubinom i ističe kako mu se glazba ugradila u um. Ubrzo nakon što je Michael naučio svirati klavir, početo je i skladati svoja vlastita djela. Michael navodi kako mu glazba pomaže da se izrazi i da ga upravo glazba čini smirenijim. Bilo koja vrsta zvuka ga privlači i fascinira, a to mu je ujedno i pomoglo u izražavanju emocija i osjećaja. Učiteljica glazbe otkrila je njegov talent i to veoma slučajno kada ga je čula kako pjeva u hodniku škole. Učiteljica je potrčala do Michaela i ponudila mu pomoć u njegovanju njegovog talenta, ponudila mu je pomoć kod pjevanja. Michael je napisao nekoliko djela i to s vlastitim tekstovima, a ono što želi jest postati modernim klasičnim umjetnikom. Ističe kako je mnogo ljudi oko njega iznenađeno i zaprepašteno kada ga vide kako izvodi klasičnu glazbu (Taylor, 2018).

5.2 Kako je glazba pomogla autističnom dječaku

Harry je dječak s poremećajem iz spektra autizma koji koristi pjevanje i glazbu kako bi mogao komunicirati s ljudima i obavljati svakodnevne zadatke. Dječak je većinu svog života oponašao zvukove i riječi koje bi čuo od drugih ljudi. Harry je opisan kao zabavan i drag mali dječak koji vrlo teško komunicira s ljudima i koji često koristi geste kako bi pokazao na stvar koju želi. Ali sve se to promijenilo nakon što je Harry početo pjevati. Njegova majka ističe kako je Harry toliko zabavan i simpatičan i kako samo voli plesati, pjevati i smijati se. On uživa u dugim šetnjama, a omiljena stvar na svijetu su mu vlakovi. Harryju je dijagnosticiran autizam kada je imao tri godine. Njegova majka također misli da dječak ima ADHD, ali ističe kako je to još jedan izazov koji moraju savladati. Njegova majka

govori kako je Harry cijeli život bio neverbalan, kako je samo oponašao zvukove i riječi. Harry je počeo pjevati na svom božićnom koncertu. Kada su otišli na Harryjev božićni koncert, doživjeli su veliko iznenađenje. Učiteljica ih je ujutro prije koncerta obavijestila kako Harry pjeva solo. Harry je bio jedino dijete od svojih 12 prijatelja koji je to učinio i naravno uspio. Harry se svakodnevno bori sa svojim govorom, pokušava ali nikada ne odustaje ma koliko god bio frustriran (Mears, 2018).

5.3 Slijepa pijanistica s poremećajem iz spektra autizma

Slijepa pijanistica Rachel navodi kako joj je dijagnosticiran Aspergerov sindrom. Ona je prva slijepa studentica koja je studirala glazbu i koja je kasnije diplomirala. Rachel može pamtili simfonije, no iako je glazba unijela mnogo sreće u njezin život, ona s drugima komunicira vrlo teško i to joj predstavlja određeni stres. Kada je trebala otići na studij, njezina se majka brinula zbog nesposobnosti da se organizira i lako komunicira s drugim ljudima. Rachel se nada kako upravo njezina priča može nadahnuti druge i pomoći im da savladaju strah i da se ne boje. Ona osjeća da može komunicirati s glazbom i da joj to ublažava stres. Njezina majka priznaje kako je godinama sumnjala da njezina kćer ima Aspergerov sindrom, ali kako se već suočila s tim da je slijepa nije htjela obraćati pažnju na to da njezino dijete možda ima i neki drugi poremećaj. Njezina majka govori kako je Rachel jedinstvena i kako ona svira na drugačiji način. Isto tako, njezina majka ističe kako Aspergerov sindrom nije nimalo negativna stvar, već pozitivna, jer je upravo to pomoglo Rachel da postane glazbenicom. Jedan od razloga zašto je njezina majka na kraju ipak potražila pomoć je taj što je Rachel bila veoma izolirana i što nije tražila ni željela nikakvo društvo ni prijatelje (Wightwich, 2018).

5.4 Slijepi natjecatelj supertalenta

Denis Barta, natjecatelj je supertalenta čiji se talent, nastup i sama životna priča zasigurno pamti. Denis Barta rođen je 1998 godine, u 24. mjesecu trudnoće. Po rođenju je bio 33 cm dug, te težio tek 635 grama. Osmog dana svog života imao je operaciju srca, dva mjeseca nakon toga prvu lasersku operaciju lijevog oka, nedugo nakon toga i drugu, dvadeset dana nakon posljednje operacije slijedi operacija oba oka čije posljedice Denisa ostavljaju u potpunom mraku. Denis je mladi glazbenik

iz Sarajeva s epilepsijom, autizmom i sljepoćom od rođenja. Njegova bolest onemogućuje mu da koristi ruke, stoga Denis bez svoje obitelji nije u mogućnosti obavljati radnje kao što su pranje zubi i hranjenje. Autistični dječak obolio je i od epilepsije, no bolesti ga nisu spriječile da radi ono što najviše voli, a to je glazba. Autizam i sljepoća nisu ga spriječile da radi ono što najviše voli, da piše, pjeva i svira. Denis je zajedno sa svojim ocem uredio DVD koji je nazvan „Muzika je moje svjetlo“, s ciljem da skrenu pažnju na djecu s umanjenim sposobnostima i da im pokažu da i oni posjeduju izvanredne talente. Ovaj mladi, talentirani dječak pobijedio je u showu supertalent, a Denis i dalje radi ono što najviše voli, svira i pjeva. Iako se Denis ne može služiti rukama u svakodnevnim aktivnostima, on je sa samo tri godine naučio svirati klavir, a glazba mu uvelike pomaže da se izrazi. Denis ide na terapije, potreban mu je novac, no on zarađuje novac kao ulični svirač. Denis je osoba veselog duha, čest gost organizacije Svijetlo gdje pomaže djeci s posebnim potrebama, a sudjelovao je i na više humanitarnih koncerata, a sve s ciljem prikupljanja sredstava za pomoć djeci.

5.5 Najpoznatiji autist

Mozart je bio izuzetno aktivan i imao je izraze lica koje je stalno ponavljao. Iako Mozart nije odstupao u socijalno interakciji, imao je poteškoća u obavljanju intelektualnog razgovora. Posjedovao je ekstremnu osjetljivost na glasne zvukove, nenamjerne pokrete rukama i stopalima, ponavljanje izgovorenih riječi druge osobe ukazivali su na to da je Mozart imao autizam. Njegovi su roditelji primijetili da ima jedinstvenu sposobnost učenja i pamćenja glazbe. Mozart, velikan opere i glazbeni genije najveći dio svog života bio je dijete. Djetinjstvo Mozarta ne može se razumjeti s aspekta uobičajenih dječjih mogućnosti. U njegovu životnu priču upliće se čudo. Mozart je već s četiri godine oduševljavao svog oca, naime znao je napamet odsvirati nekoliko djela na čembalu, a s pet godina javno je nastupio u Salzburgu i izazvao veliko oduševljenje publike (Ercegović, 2013). Mozart je vrlo rano počeo izražavati svoj izvanredni glazbeni dar, sa samo pet godina napisao je svoje prve skladbe. Mozart je proglašen čudom od djeteta te počinje putovati diljem Europe i priređivati koncerte. Mozart nije imao ni devet godina kada je objavio svoje prve simfonije, prve sonate, prva vokalna djela i koncerte. U razdoblju od 1766. – 1770. godine napisao je sedamdesetak djela, među njima petnaestak simfonija, brojne

sonate za instrumente s tipkama i violinu, klavirska djela, mise. Nakon navršene petnaeste godine pa sve do njegove smrti Mozart je skladao više od pet stotina djela. Postoje dokazi da je Mozart možda bio autist, mnogi autisti koji su često osjetljivi na zvukove, ekstremno reagiraju na Mozartovu glazbu, stoga se ona koristi u terapijama (Kukolić, 2015).

6 ZAKLJUČAK

Glazba djeluje na sve ljude, kako na svakog pojedinca tako i na darovitu djecu i djecu s teškoćama u razvoju. Glazba doprinosi u sposobnostima razmišljanja, u vještini čitanja, jezičnom razvoju, u promicanju komunikacije, pozitivnim stavovima, ugodnim iskustvima i druženjima, osobnom ispunjenju i tome slično. Iako autistična djeca funkcioniraju drugačije nego ostala djeca, kod njih se razvijaju razne sposobnosti kroz koje se oni lakše izražavaju bilo crtanjem, matematikom ili neke druge sposobnosti koje ih uvelike ističu među njihovim vršnjacima. Tako i glazba kao jedan od univerzalnih jezika komunikacije uvelike doprinosi terapijskom tretmanu te služi kao alat za komunikaciju autistične djece s okolinom to jest za izražavanje emocija kroz nju. Kroz povijest zapažen je velik broj vrlo uspješnih ljudi iz raznih sektora ljudskog djelovanja koji su bili obuhvaćeni autizmom. Povelik broj autista uvelike je imao utjecaj na glazbeni razvoj kroz povijest. Kao primjer navela sam svjetski poznatog glazbenika i skladatelja Wolfganga Amadeusa Mozarta koji je jedan od najpoznatijih autista. Mozart je vrlo rano počeo izražavati svoj izvanredni glazbeni dar, sa samo pet godina napisao je svoje prve skladbe. Mozart nije imao ni devet godina kada je objavio svoje prve simfonije, prve sonate, prva vokalna djela i koncerte što uvelike pokrepljuju činjenicu da su autistična djeca vrlo nadarena. Tijekom povijesti pojam autizma se uvelike razlikovao u njegovom shvaćanju od raznih mitova da pravovaljanih medicinskih zaključka koji su ispravno definirali njegovo značajne. Zahvaljujući raznim istraživanjima koje su proveli znanstvenicima te ostali ljudi koju su bili opčinjeni autizmom otkrili su se razni terapijski postupci koji se razvijaju svakodnevno kako bi se sve više pomoglo autistima. Jedan od mnogi moglo bi se reći i najvažnijih/najutjecajnijih terapijskih metoda je glazbena terapija, Glazbenom terapijom postiže se razvijanje centra za koordinaciju kao naprimjer ples ili sviranje instrumenata kojim se postiže bolji osjećaj za ritam te uvelike pomaže kod smanjenja stupnja rastresenosti pojedinog djeteta. Ovaj rad za mene predstavlja mnogo više od završetka mog školovanja, ovim radom željela sam prvenstveno prikazati glazbene sposobnosti autistične djece i njihove prednosti te se pripremiti na nadolazeće izazove u odgoju i obrazovanju koji me iščekuju u skorjoj budućnosti kako bih mogla što bolje i kvalitetnija mogla obavljati poziv. Nadam da sam i ostalima kao i sebi uspjela predočiti svijet autizma.

7 BIBLIOGRAFIJA

- Advanced brain technologies.* (n.d.). Preuzeto 30. 5 2020 iz Listening program:
<https://www.thehealthhub.org.au/the-listening-program/>
- AUDIVKO-Centar za cjelovito učenje, logoterapiju i egzistencijalnu analizu. (n.d.). Preuzeto 30. 5 2020 iz <http://www.audivko.hr/audivaneu.html>
- Berger, D. (2002). *Music therapy, sensory integration and the autistic child*. London: Jessica Kingsley Publisher.
- Bouilett, D. (2010). *Izazovi integriranog odgoja i obrazovanja*. Zagreb: Školska knjiga d.d.
- Brbić, I. (2012). *Integrative Health Center. Consulting & training*. Preuzeto 23. 4 2020 iz <http://www.ihc.hr/>
- Breitenfeld, D. (2010). *Kako pomoći djeci glazbom. Paedomusicoterapia*. Zagreb: Ruke.
- Bujas-Petković, Z. (1995). *Autistični poremećaj. Dijagnoza i tretman*. Zagreb: Školska knjiga.
- Burić Sarapa, K., & Katušić, A. (2012). Primjena muzikoterapije kod djece s poremećajem iz autističnog spektra. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 48(2), str. 124-132.
- Campbell, D. (2005). *Mozart efekt-primjena moći glazbe za iscjeljivanje tijela, jačanje uma i oslobađanje kreativnog duha*. Čakovec: Dvostruka duga.
- Dais, J. (2017). *Takelessons.com*. Preuzeto 7. 4 2020 iz Music and Autism: The Benefits of Music for Special Needs Children: <https://takelessons.com/blog/music-and-autism-z15>
- Degmenčić, D., Požgain, I., & Filaković, P. (2005). Music as Therapy. *International review of the aesthetics and sociology of music*, 36(2), str. 287-300.
- Doman, A., & Lockhart Lawrence, D. (30. 5 2020). *The Listening Program using in the treatment of Autism*. Dohvaćeno iz https://www.speechandlistening.com/pdf/7_Article_Using_TLP_Autism.pdf
- Edgerton, C. (1994). The effect of improvisational music therapy on the communicative behaviors of autistic children. *Journal of Music Therapy*, 31(1), str. 31-62.
- Ercegović, S. (2013). *Kultura i glazba*. Preuzeto 12. 5 2020 iz Mozart - "Božanestveni genij, brži os svojih godina.": <https://www.buro247.hr/glazba/prijedlozi/11283.html>
- Goldstein, C. (1964). Music and creative arts therapy for an autistic child. *Journal of Music Therapy*, 1(4), str. 135-138.
- Gospodnetić, H. (2015). *Metodika glazbene kulture za rad u dječjim vrtićima*. Zagreb: Mali profesor.
- Greenspan, S. I., & Wieder, S. (2003). *Dijete s posebnim potrebama. Poticanje intelektualnog i emocionalnog razvoja*. Zagreb: Ostvarenje.
- Kukolić, T. (2015). *Impuls*. Preuzeto 12. 5 2020 iz Wolfgang Amadeus Mozart - glazbenik i skladatelj od malih nogu: <https://impulsportal.net/index.php/kultura/muzika/1245-wolfgang-amadeus-mozart-glazbenik-i-skladatelj-od-malih-nogu>

- Mamić, D., & Fulgosi-Masnjak, R. (2014). Psihički poremećaji i socijalna zrelost djece i mladih s poremećajima iz autističnog spektra i djece i mladih s većim intelektualnim teškoćama. *Socijalna psihijatrija*, 42 (1), str. 21-32.
- Mears, T. (2018). *Wales Online*. Preuzeto 30. 4 2020 iz Autistic boy who struggles to speak uses singing to help him communicate: <https://www.walesonline.co.uk/news/wales-news/autistic-boy-who-struggles-speak-14334946>
- Melillo, R. (2016). *Isključena djeca: revolucionarni program koji pomaže mozak djece s autizmom, disleksijom, ADHD-om i drugim neurološkim smetnjama dovesti u ravnotežu*. Split: Harfa.
- Miljković, D., Rijavec, M., Vlahović-Štetić, V., & Vizek-Vidović, V. (2014). *Psihologija obrazovanja*. Zagreb: IEP/VERN.
- National Collaborating Centre for Mental Health Autism*. (n.d.). Preuzeto 5. 6 2020 iz The nice Guideline on Recognition, Referral, Diagnosis and Management of Adults on the Autism: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/>
- Nikolić, S. (1966). *Svijet dječje psihe*. Zagreb: Prosvjeta.
- Remschmidt, H. (2009). *Autizam: pojavni oblici, uzroci, pomoć*. Zagreb: Slap.
- Rojko, P. (1982). *Psihološke osnove intonacije i ritma*. Zagreb: Muzička akademija.
- Rudy, L. (2019). *Verywell health.com*. Preuzeto 7. 4 2020 iz Music therapy for Autistic children: <https://www.verywellhealth.com/music-therapy-for-autism-260057>
- Smolić-Ročak, A. (n.d.). *Istraži me*. Preuzeto 5. 6 2020 iz Klinička psihologija: <http://www.istrasime.com/>
- Svalina, V. (2009). Glazboterapija i djeca s posebnim potrebama. *Tonovi*, 24(1), str. 144-153.
- Škrbina, D. (2013). *Art terapija i kreativnost*. Zagreb: Naklada Haid.
- Šmit, B. (2001). *Glazbom do govora*. Zagreb: Naklada Haid.
- Taylor, A. (2018). *Entertainment & Arts*. Preuzeto 30. 4 2020 iz The autistic musician who makes music with his mind: <https://www.bbc.com/news/entertainment-arts-43307442>
- Wightwich, A. (2018). *Wales Online*. Preuzeto 30. 4 2020 iz A blind pianist with Aspergers says she communicates best trough music: <https://www.walesonline.co.uk/news/education/blind-pianist-aspergers-says-communicates-14104572>
- Zrilić, S. (2013). *Djeca s posebnim potrebama u vrtiću i nižim razredima osnovne škole. Priručnik za roditelje, odgojitelje i učitelje*. Zadar: Sveučilište u Zadru.

Izjava o samostalnoj izradi rada

Ja, Monika Horžić izjavljujem da sam ovaj rad izradila samostalno uz potrebne konzultacije, savjete i uporabu navedene literature.